

Slimminge kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

HENRIK NILSSON 2019-10-23

LASERNA
RESTAURERING

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Slimminge kyrka

Villie församling, Slimminge socken, Vemmenhögs, Ljunits, Herrestads, Färs och Österlens kontrakt (från 1 januari 2020 Skytts och Vemmenhögs kontrakt), Lunds stift, Slimminge 69:1 och 16:1, Skurups kommun, Skåne län, Skåne.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Kyrkbyn Slimminge ligger cirka 4 kilometer nordost om Skurup i backlandskapet söder om Romeleåsen. Gravhögar från bronsåldern och lösfynd från järnåldern visar på en lång aktivitet i området. Bebyggelsenamn med ändelsen *-inge* går tillbaka till tiden från folkvandringstid till vikingatid, vilket kan ses som ett belägg för att kontinuerlig bosättning och odling funnits på platsen sedan yngre järnåldern.

Jordbruksreformatorn Rutger Macklean på Svaneholm initierade under sent 1700-tal de skiftesreformer som i förlängningen kom att omvandla stora delar av den svenska landskapsbilden. Hans bror Gustaf Macklean innehade vid denna tid storgodset Brodda, vars markinnehav omfattade nästan hela Slimminge socken, och även här genomfördes dessa tidiga skiften som ännu präglar området med utflyttade ensamgårdar, regelbundet utlagda jordbruksskiften och gatehus på de gamla gårdstomterna. Kyrkan ligger på byns högsta punkt och omges i sin direkta närhet av den före detta prästgården i söder, av skola och förskola i väster samt av den gamla bygatan som passerar mellan gamla och nya kyrkogården i öster.

Flygbild över Slimminge 2014, tagen från väster. Foto: Pär-Martin Hedberg.

Kyrkobyggnaden

Om Slimminges medeltida kyrka är uppgifterna knapphändiga men den kan antas ha uppförts under 1100- eller 1200-talet och tycks enligt en beskrivning från 1600-talet ha följt traditionellt romansk kyrkobyggnadsmönster. 1700- och 1800-talens befolkningsökning ledde till att en stor del av Skånes medeltida kyrkor kom att byggas om eller rivas till förmån för nybygge. I Slimminge revs den medeltida kyrkan 1807, med undantag för tornet, till vilket ett nytt långhus med fullbrett kor adderades, delvis byggt med återvunnet material från den gamla kyrkan. Ritningarna för denna ombyggnad saknas och arkitekten är därmed okänd. Ett fotografi från 1874 visar ett lågt torn med brant valmat sadeltak samt ett vitputsat skepp med rakt avslutade korspostfönster.

Under slutet av 1800-talet tycks kyrkan ha varit i dåligt skick och diskussioner om restaureringar eller rivning för nybygge pågår under lång tid i församlingen. Flera ombyggnadsförslag tas fram, bland annat ett signerat arkitekt Alfred Arwidius 1892. Detta förslag kommer justeras av Folke Zettervall, som vanligen anges som arkitekt för kyrkan, men Arwidius är hela tiden delaktig i projektet och de båda arkitekternas roll i ombyggnaden är inte helt klarställd. Ombyggnationerna genomförs 1904–06 och innefattar bland annat rivande av torn och sakristian norr om koret, uppförande av nytt torn i väster och sakristia på samma plats som tidigare men med underliggande

Slimminge kyrka 1874 med lågt torn, ingång i söder och rakt avslutade korspostfönster. Fotograf okänd.

*Interiören fotograferad efter restaureringen 1906 med ekådrad inredning i jugendstil.
Fotograf okänd.*

källare för lågtrycksånganläggning. Fönstren omgestaltas till stickbågigt välvda och interiört slås kyrkorummet med ett tunnvalv av spontad panel. Ny inredning i form av altarpopsats, altarring, bänkar samt orgelläktare tillkommer. Den tidigare orgeln ersätts av en enklare kammarorgel och den befintliga kyrkklockan gjuts om samtidigt som ytterligare en tillverkas.

De första större förändringarna sker 1931 då tegeltaket över skepp och sakristia läggs om och en ny orgel med fasad ritad av Folke Zettervall 1905 installeras på läktaren. 1938 tillkommer nya trappor i granit framför västentrén och prästingången i sakristian. 1951 installeras elektrisk kraft och belysning och året därpå förstärks skeppets takstolar med dragjärn.

En större restaurering genomförs 1953–55 under ledning av domkyrkoarkitekt Eiler Græbe. Gjutjärnsfönstren från 1906 ersätts av kopplade ekbågar och de tegelavtäckta solbänkarna kläs med kalksten. Korets fönster i öster muras igen och bevaras utvändigt som blinderingar medan det invändigt tillkommer en hög rundbågig nisch med plats för ny altarpopsats ritad av Græbe med altartavla av Gunnar Torhamn. De tre främre bänkraderna tas bort för att utöka koret västerut och golvet beläggs med rött tegel. Predikstolen, som vid det tidiga 1900-talets ombyggnad ekådrats i likhet med den övriga fasta inredningen i trä, återfår sin ursprungliga polykroma färgsättning av konservator C.O. Svensson.

1958 får sakristian nytt golv av rött handslaget tegel och ett murat altare tillkommer liksom nya förvaringsskåp. 1963 målas bänkinredning, predikstolens sockel samt orgelläktaren om i grått och grå heltäckningsmatta läggs i mittgången och innanför altarringen. Värmesystemet moderniseras. Tre år senare avfärgas fasaderna med vad som i Ystads Allehanda beskrivs som "ett slags gummifärg". 1969 förnyas åskskyddsanläggningen och året därpå förses utrymmena mellan tornrum och kyrkvind respektive pannrum och trapphus med branddörrar. 1978 målas kyrkan om invändigt. Omfattningen är okänd men sägs i en artikel i Skånska Dagbladet vara utförd i "lite gladare färger". 1983 förses takryttaren på tornet med en lucka åt öster.

Under ledning av arkitekt Eva Retzner genomförs 1983 en utvändig restaurering där fasaderna sandblästras, putslagas med KC-bruk och avfärgas med KC-färg. Tornet ursprungliga falstaktegel på öppen läkt förses med brädat och papptäckt undertak varefter befintligt tegel läggs tillbaka. Ljudluckor inklusive karmar repareras med delvis nytt virke och automatisk lucköppning och klockringning installeras. 2003 tas heltäckningsmattan i mittgång och altarring bort och året därpå ersätter en ny ljudanläggning den som installerats 1992.

Exteriör

Kyrkans planform utgörs av skepp med långhus och fullbrett kor, rektangulär sakristia norr om koret samt rektangulärt västtorn. Skeppet från 1807 vilar på en grundläggning av kallmurad gråsten medan murverken är uppförda av gråsten med inslag av kalksten och tegel, delvis återanvänt från den medeltida kyrkan. Tornet och sakristian som adderades 1904–96 är murade i tegel och har gjutna grundmurar i betong. Samtliga omfattningar är utförda i tegel. Fasaderna är spritputsade och avfärgade med vit KC-färg, med slätputsade eller tegelrena dekorativa detaljer. Tornet och sakristian har skråkantade socklar av granit medan skeppet har en svagt utskjutande spritputsad sockel avfärgad i grått. Frånsett gavlarna avslutas samtliga fasader med en slätputsad hålkälsprofilerad takfotsgesims. Skeppets och sakristians sadeltak är avtäckta med rött enkupigt tegel medan tornets branta valmade sadeltak har rött falstaktegel. Torntaket kröns av en takryttare med oktagonalt planform klädd med kopparplåt i skivtäckning med förskjutna tvärfalsar.

Huvudentrén i väster utgörs av en rundbågig omfattning av hålkälsprofilerade gjutna betongkvadrar som upptill markeras av en tegelren avlastningsbåge. Den rakt avslutade pardörren är klädd med stående oljad ekpanel och har kraftiga dekorativa gångjärn i svartmålat smide. Det ovanliggande tympanonfältet i betong framställer en rundel med ett grekiskt kors och strålgjans inramat av vinrankor. Ovan rundbågen avslutas entrépartiet med en slätputsad fronton avtäckta med falstaktegel där en minnestavla med texten "TORNET NYBYGGDT KYRKAN RESTAURERAD ÅR 1905 UNDER OSCAR II:S REGERING" återfinns. Tornets nedre våning har två fönster i norr och två i söder, som liksom kyrkans övriga fönster är stickbågigt avslutade med markerad avlastningsbåge i tegel. De småspröjsade bågarna är av ek och indelas av en mittpost i två lufter. De slätputsade smygarna är raka och solbänkarna av kalksten. Tornets tre övre våningar markeras i fasaden av en bred slätputsad nisch,

vilken till följd av skeppets anslutning i öster här endast omfattar klockvåningen. Nertill avtäcks nischerna med två rader falstaktegel och upptill avslutas de med tegelrena rundbågefriser. I nischerna återfinns på första tornvåningen ett fönster i varje väderstreck utom öster, med blyspröjsade gjutjärnsbågar och kopparplåtsavtäckta solbänkar. Andra tornvåningen har två högsmala gjutjärnsfönster i väster och fasaderna markeras i övrigt av vertikala tegellister som löper upp och omfattar ljudöppningarna i klockvåningen, som är två i norr och söder och tre i öster och väster. Ljudöppningarna har kopparplåtsavtäckta solbänkar och stickbågen markeras även här av avlastningsbågar i rött tegel. De rakt avslutade ljudluckorna utgörs av rödmålad liggande panel på förvandring.

De synliga delarna av skeppets västfasad på ömse sidor om tornet avslutas med trappstegsgavlar avtäckta med rött falstaktegel. De yttre avtrappningarna skjuter ut från fasadlivet och ansluter till detsamma ett par decimeter under takfotsgesimsen genom en rundad list. Skeppets fönster, fem i söder och fyra i norr, utgörs av större korspostfönster i ek med fyra lufter som i övrigt är utformade enligt samma princip som i tornets bottenvåning. Bågarna är småspröjsade med gulonat antikglas. Östfasaden skjuter upp ovanför skeppets tak och är avtäckt med rödmålad galvaniserad plåt. Nocken kröns av en vindflöjel i rödmålat smide och de norra och södra hörnen markeras likt i västfasaden av utskjutande avtrappningar. Gavelns huvudmotiv är de tre fönster, varav det i mitten är högre, som vid restaureringen på 1950-talet sattes igen

Kyrkan från sydväst.

och sedan dess utgörs av blindingar med omfattningar i rött tegel. Blindingarna är placerade i en stickbågigt avslutad nisch, vars avlastningsbåge markeras med rött tegel och vars solbänk täcks av rött falstaktegel. I gavelröstet återfinns ett mindre korspröjsat rundfönster med omfattning av rött tegel och en slätputsad smyg i två språng varav det inre har hålkälsprofil.

Sakristians östfasad har ett fönster utformat likt skeppets men något mindre. I granitsockeln finns ett mindre småspröjsat fönster mot källaren. Västfasaden har ett ursprungligt gjutjärnsfönster med blyinfattat glas. Solbänken är avtäckt med rött falstaktegel. Gaveln i norr har markerade utskjutande hörn enligt samma princip som på skeppet, här avtäckta med rödmålad galvaniserad plåt. Centralt på gaveln skjuter murstocken från värmeanläggningen i källaren ut från fasadlivet och övergår ett par decimeter över taknocken till en smal spritputsad skorsten med krönplåt i koppar.

I gavelröstets västra del finns ett ursprungligt mindre fönster i gjutjärn med blyinfattat glas och kopparplåtsavtäckt solbänk. Öster om murstocken återfinns prästingången som nås via två trappsteg i granit och utgörs av en rakt avslutad dörr av stående brunmålad och spontad panel med kraftiga gångjärn i smide i en något förenklad version av de i västentrén. Över dörrbladet finns ett småspröjsat stickbågigt avslutat överljus i brunmålat trä. Dörren sitter i en rak slätputsad smyg vars stickbågiga avslutning liksom i kyrkans övriga murverksöppningar markeras med en avlastningsbåge i rött tegel.

Interiör

Genom kyrkans huvudentré i väster nås vapenhuset i tornets bottenvåning. Golvet är gjutet i betong och gråmålat medan väggarna är slätputsade och vitmålade med organisk färg. Taket utgörs av ett kassettak bestående av panelklädda bjälkar och fyllningar av pärlspont, allt målat med ljusgrå alkydoljefärg. De oljade ekfönstren i norr och söder sitter i djupa stickbågigt avslutade nischer. Västentréns insida utgörs av stående lackad ekpanel medan pardörren mot kyrkorummet i öster är av ramverkskonstruktion där profilerade listverk i de övre fyllningarna bildar klassicerande gavelmotiv. Mot vapenhuset är dörrbladen ekådrade och mot kyrkorummet gråmålade. Sydvästra delen av tornets bottenvåning är avskärmd med en rundad vägg där en enkeldörr med samma utformning leder till torntrappan.

Kyrkorummets golv utgörs i mittgången av kvadratiska bruna och svarta viktoriaplattor i diagonalställt rutigt mönster med bårder längs bänkkvarteren, vilka står på obehandlade brädgolv. Framför bänkkvarteren, där bänkrader tidigare avlägsnats, är golvet liksom i det fullbreda koret belagt med rött rektangulärt tegel. Skillnaden i golvnivå mellan långhus och kor tas upp av en två steg hög trappa i kalksten. Väggarna är slätputsade och målade med vit organisk färg. Östväggen har en hög rundbågig nisch för altarpopsatsen som är målad i blå medan taket täcks av ett tryckt tunnvalv klätt med ljusgrå pärlspontpanel vars ändskarvar täcks av profilerade lister. Panelen fortsätter ner på långhusväggarna där den efter en dryg halvmeter avslutas med ett kraftigt listverk. Väggbeklädnadens ändskarvar täcks av släta pilastrar dekorerade

Kyrkorummet mot koret i öster.

med latinska kors. Fönstren sitter liksom i vapenhuset i djupa nischer och de kopplade utåtgående bågarna i oljad ek har planglas i de inre bågarna. Solbänkarna är slätputsade med kondensrännor och målade i samma blå kulör som östväggens nisch. Orgelläktaren som upptar västra delen av kyrkorummet vilar i murverken samt på en kraftig bjälke i nord-sydlig riktning som bärs upp av två kannelerade pelare ståendes i bänkkvarteren. Den slutna läktarbarriären är svagt svängd och utgörs av profilerade över- och understycken mellan vilka löper en rundbågearkad med kannelerade pilastrar som är samkomponerade med pelarna. Centralt placerat återfinns en förgylld lagerkrans med korslagda trumpeter. Färgsättningen går i grått och vitt med detaljer i rött och guld. Orgelläktaren nås via en dörr i orgelfasaden från andra tornvåningen.

I korets norra vägg leder en stickbågig muröppning med dörrblad lika det mellan vapenhus och trapphus till sakristian. Golv är belagt med rött tegel och väggar och tak är slätputsade och målade med vit organisk färg. I väster leder en gråmålad dörr i ramverkskonstruktion till ett mindre trapphus från vilket prästingången och källaren nås. Sakristian är bland annat möblerad med förvaringsskåp och bord. Här finns även ett murat altare.

Första och andra tornvåningarna nås via en gjuten spiraltrappa i trapphuset i tornets sydvästra hörna. Båda rummen har obehandlade spontade furugolv och slätputsade väggar, på första våningen vitmålade och på andra omålade. Första tornvåningen, som till största del upptas av orgelverket, har tilltagen takhöjd och taket är klätt med vitmå-

lat skivmaterial. Andra tornvåningens tak utgörs av klockvåningens golvbjälklag med synliga bjälkar. Här förvaras äldre inventarier, bland annat altaruppsatsen från 1905. En brant trappa leder upp till klockvåningen där kyrkans klockor hänger i en klockbock av sågad furu. Vinden över kyrkorummet nås via en röd liten branddörr på andra tornvåningen. Takstolskonstruktionen av bilad och dymlad furu är av så kallad svensk typ, där varannan takstol förstärkts med en järnbalk mellan de båda hanbanden. Tunnvalvet är isolerat med mineralull.

Inredning och inventarier

Altaret utgörs av ett blockaltare i trä i ramverkskonstruktion med fyllningar målat i två gröna kulörer med rödgul profil.

Altaruppsatsen tillkom liksom altaret vid restaureringen 1951–53 och är ritad av Eiler Græbe. Predellan har ett centralt rött fält utan inskription mellan förkroppade baser i samma färgställning som altaret. På baserna vilar smala och kannelerade kopplade kolonner med förgyllda bladkapitäl, vilka bär upp ett förkroppat bjälklag krönt av en förgylld sol med strålgång. Färgsättningen går i dämpade, gröna, bruna, gula och röda toner med detaljer i förgyllning. Centralt återfinns en altartavla av Gunnar Torhamn som framställer fottvagnen vid sista måltiden.

Den halvrunda *altarringen* är uppbyggd av svarvade balusterdockor med enkelt profiletrade över- och underliggare. Grindar finns i söder och i norr. Färgsättningen går i grått och vitt med detaljer i rött och guld. Knä- och handfall är klädda med röd sammet.

Predikstolen i polykromt bemålad ek är placerad i korets sydvästra hörn. Korgen, som är ett 1600-talsarbete, har rikt skuren ornamentik där de fyra apostlarna framställs i gavelmotiv med respektive attribut. Hörnen markeras av kolonner med joniska kapitäl och postament med bevingade änglahuvuden, vilka vilar på maskaronförsedda socklar. Överstycket bär inskriptionen ”Herrens ord blifver evinnerligen och det är det ord som är predikath ibland Eder” och avslutas av ett förkroppat listverk klätt med röd sammet. Efter att under okänd tid ha varit gråmålad respektive ekådrad togs den ursprungliga färgsättningen fram vid restaureringen 1951–53. Korgen vilar sedan 1905 på ett gråmålat underrede som följer korgens form och är uppbyggt som en ramverkskonstruktion med släta fyllningar och pilastrar i hörnen. Från samma år härrör trappan, även denna i gråmålat trä.

Den medeltida *dopfunten* i kalksten har tillskrivits Ravlundagruppen och är placerad vid korets norra vägg. Det svagt koniska skaftet har utsvängd fot och avslutas upptill med en vulst. Cuppan är sfärisk och pryds av en rundbågefris under en grund hålkäl. Avtappningshål saknas. Till dopfunten hör ett dopfat i mässing från 1600-talet.

Den öppna *bänkinredningen* i två kvarter som flankerar mittgången tillkom vid restaureringen 1904–06 och är som den övriga fasta inredningen från denna tid ritad av

Folke Zettervall eller Alfred Arwidius. Vid 1950-talets restaurering togs de fyra främre bänkraderna bort och avståndet mellan bänkarna glesades ut. Gavlarna med kannelerade pilastrar och förkrop-pade listverk är samkomponerad med orgelläktaren. Armstöden har jugendinspirerade böljande former, ett stilgrepp som var genomgående i Zettervalls/Arwidius fasta inredning och återfinns i bland annat orgelfasaden och den tidigare altaruppsatsen. Ryggstöden är uppbyggda som ramverk där de vertikala delarna är kannelerade och fyllningarna utgörs av smal stående pärlspont. Ryggstöden har psalmbokshylla och fotstöd och sitsarna har dynor klädda med grått tyg. Bänkarna är målade i tre grå kulörer med detaljer i rött och guld.

Orgeln med 14 stämmor fördelade på två manualer plus bas tillverkades 1931 av A. Mårtenssons Orgelfabrik i Lund. Det fristående spelbordet är vänt mot kyrkorummet och har två ursprungliga fotogenlampor. I Lunds stifts orgelinventering beskrivs orgeln på följande vis: ”Stort kulturhistoriskt värde av lokalt tyskinfluerat romantiskt koncept och teknologi. Orgeltyp som numer är relativt sällsynt i fungerande skick.” Även orgelfasaden i ekådrad furu med förgyllda detaljer byggdes 1931 men efter Folke Zettervalls ritningar från 1905 och är därmed samkomponerad med övrig fast inredning från denna tid. Formspråket är i grunden klassicistiskt, där tre rundbågar flankerade av kannelerade pilastrar omfattar de stumma piporna. I krönpartiet med bruten fronton och svarvade urnor finns inslag av jugend i figursågade böljande former liksom i de slingrande band som omger en centralt placerad förgylld lagerkrans och lyra. Inkorporerat i fasaden finns två dörrar, av vilka en är öppningsbar och leder till tornrummet och trappan till vapenhuset.

Predikstolen i polykromt bemälad ek från 1600-talet.

Den medeltida dopfunten utgör kyrkans äldsta inventarium.

Kyrkan har två *kyrkklockor* av malm. Lillklockans exakta ålder är okänd men den har omgjutits vid två tillfällen, 1753 av Andreas Wetterholtz i Malmö samt 1905 vid M&O Ohlssons klockgjuteris filial i Lübeck. Klockan pryds av inskriptioner, akantusfriser, en sol med strålgång samt bevingade änglahuvuden. Samma firma göt vid detta tillfälle storklockan, som enligt inskriptionen bekostades av lantbrukare Kristen Larsson i Slimminge och är dekorerad med slingrande växtornamentik och spetsbågefris.

Bland kyrkans övriga inventarier av kulturhistoriskt intresse bör nämnas en den gamla kyrkkassan från 1735 och Slimminge byhorn, båda placerade i vapenhuset, en järnbeslagen fattigstock från 1700-talet placerad vid ingången till kyrkorummet, en oljemålning av Gunnar Torhamn över dopaltaret framställandes Jesus och barnen samt den tidigare altartavlan av Jöns Mårtensson från 1906 som hänger i koret. På tornvinden förvaras flera äldre inventarier, däribland det altare med altaruppsats som är samkomponerat med den övriga fasta inredningen i trä och till vilken nämnda altartavla hörde.

Kyrkogård

Den nuvarande kyrkan är uppförd på platsen för den romanska kyrkan och Slimminge kyrkogård har således medeltida anor. Medeltida kyrkogårdar var vanligen små och omgav kyrkan i dess direkta närhet. Storskifteskartan från 1784 visar en rektangulär kyrkogård vars omfattning kan stämma med den medeltida. Den första kända utvidgningen sker 1862 då en ungefär lika stor yta som den gamla kyrkogården tillkommer öster om byvägen. En ökande befolkning leder till nya betydligt större utvidgningar redan 1884, då mark norr, söder och öster om nya kyrkogården adderas. 1950 sker en sista utvidgning i form av ett långsmalt markstycke i öster med lägre marknivå än den övriga nya kyrkogården som hade nivellerats med stödmurar vid tillkomsten under 1800-talet. Här anläggs 1993 en minneslund ritad av Eva Retzner. Parallellt med utvidgningen av nya kyrkogården planerades uppförandet av ett bårhus i den terrasserade slänten väster om kyrkan som stod färdigt 1953. Möjligen tillkommer urngravplatserna mellan kyrkan och bårhuset vid ungefär samma tid eller något senare. 2009 anlades en askgravplats söder om bårhuset gestaltad av Robert Andersson.

Den gamla kyrkogården omgärdas av en stödmur av tuktad gråsten i bruk. Utmed södra gränsen finns en rad högväxta lindar. Huvudentrén från bygatan sydost om kyrkan utgörs av en svartmålad smidesgrind med gjutjärnsstolpar. Via en stensatt trappa nås en grusad gång som leder fram till kyrkans västentré där marken är belagd med byasten. Större delen av kyrkogården är i övrigt gräsbevuxen med inslag av grusade gravplatser omgärdade av lågt klippta häckar eller stenramar. Kistgravplatserna är koncentrerade söder om kyrkan med äldre högresta gravstenar från 1800-tal och tidigt 1900-tal ståendes rakt i gräset. Mot tornets sydfasad står tre äldre gravhällar uppställda och nordväst om tornet står ett litet kors i smidesjärn rakt i gräset. Urngravplatserna väster om tornet är ordnade mot två höga rygghäckar av avenbok i nord-sydlig riktning där gravplatserna avskiljs av låga tujahäckar. Askgravplatsen är gestaltad som en avlång planteringsbädd med bland annat dvärgsyren, lavendel och stäppsalia runt vilka minnesplattor i röd granit är ordnade i en singelbädd inramade av kantsten.

Nya kyrkogården är ordnad kring en mittaxel i väst-östlig riktning som i 1950 års utvidgning i öster flankeras av pelarekar. Rader av pelarekar avgränsar även denna del i norr och söder. Frånsett ett antal större grusade gravplatser kring mittaxeln är marken gräsbevuxen och indelas i kvarter av måbärshäckar som till stor del ännu inte tagits i bruk. I slänten mot 1800-talsdelen återfinns en gravstenssamling. Det sydöstra kvarteret upptas av minneslunden med slingrande grusgång, sittbänk, ljushållare samt ett vårdträd i form av prydnadskörbär.

De under 1800-talet tillkomna delarna av nya kyrkogården omgärdas av stödmurar av tuktad gråsten i bruk, häckar av hagtorn och avenbok samt en trädkrans av oxel och lind. Mot den grusade parkeringen i söder är lindarna hamlade. Ingångar finns i väster genom en pargrind lika den till gamla kyrkogården, i nordöst genom en pargrind i svartmålat smide samt via en stensatt trappa från parkeringen i söder. Gravkvarteren är ordnade i ett strikt rutmönster med ömsom singelbelagda, ömsom gräsbevuxna gravplatser omgärdade av lågt klippta buxbomshäckar eller mer sällan av stenramar. Stora delar av infattningshäckarna var vid inventeringstillfället kraftigt skadade, troligen till följd av buxbomssjukan. Gravvårdar från 1900-talets första hälft dominerar intrycket, med högresta stenar från de första decennierna och mer anspråkslösa vårdar från 1930-talet och framåt. Från 1930-, -40- och -50-talen finns även ett flertal monumentala familjegravar liksom högresta polerade vårdar och bautastenar, de senare relativt ovanliga inslag under tidsperioden. Växtligheten är i jämförelse med gamla kyrkogården rik, med ett stort inslag av formklippta städsegröna buskar liksom dvärgsyrener, rosor och kärleksört.

Kyrkogården har utökats i flera omgångar sedan 1800-talet. Foto: Pär-Martin Hedberg, 2014.

Byggnader på kyrkogården

Nordväst om kyrkan ligger det bårhus som uppfördes 1953 efter ritningar av domkyrkoarkitekt Eiler Græbe 1949. Vid en ombyggnad 2014 fick bårhuset kylrum samt möjlighet till bisättning och borgerlig begravning. Även RWC tillkom. Byggnaden har sockel av gråsten i bruk, slätputsade och vitkalkade murverk samt ett brant sadeltak avtäckt med rött enkupigt tegel. I västfasadens norra del finns ett blyspröjsat fönster med färgade glas och omfattning av frilagd fältsten som sträcker sig från sockel till takfot. Huvudentrén flyttades 2014 till norra gaveln och utgörs av en rakt avslutad pardörr med diagonalställd brunmålad panel i en rak smyg. I gavelröset återfinns en lucka med utförande enligt samma princip. I södra gaveln, där pardörren ursprungligen var placerad, tillkom vid ombyggnationen två enkeldörrar med brunmålad diagonalställd panel och en blindering i gavelröset i form av ett latinskt kors sattes igen. I västfasadens södra del upptogs ljusinsläpp för RWC i form av ett mindre liggande rektangulärt fönster. På parkeringen söder om nya kyrkogården finns vaktmästeri och wc inrymt i en byggnad med vitputsade murverk och sadeltak avtäckt med rött enkupigt tegel.

Kulturhistorisk karaktärisering för

Den nya kyrkogården sedd åt öster.

Slimminge kyrkoanläggning

Kyrkbyn Slimminge ligger cirka 4 kilometer nordost om Skurup i backlandskapet söder om Romeleåsen. Gravhögar från bronsåldern och lösfynd från järnåldern visar på en lång aktivitet i området. När skiftesreformerna initierades under sent 1700-tal låg nästan hela Slimminge socken under storgodset Brodda, vars ägare Gustav Macklean, bror till jordbruksreformatorn Rutger Macklean på Svaneholm, tidigt lät skifta ut byarna. Dessa förändringar karaktäriserar ännu området med utflyttade ensamgårdar, regelbundet utlagda jordbruksskiften och gatehus på de gamla gårdstomterna. Kyrkan ligger på byns högsta punkt och omges i sin direkta närhet av den före detta prästgården i söder, av skola och förskola i väster samt av den gamla bygatan som passerar mellan gamla och nya kyrkogården i öster.

Om Slimminges medeltida kyrka är uppgifterna knapphändiga men den kan antas ha uppförts under 1100- eller 1200-talet och ska enligt en beskrivning från 1600-talet ha följt traditionellt romansk kyrkobyggnadsmonster. 1700- och 1800-talens befolkningsökning, som delvis har sin förklaring i ett rationellare jordbruk, kommer i Skåne till uttryck i utbyggda eller nyuppförda kyrkor. I Slimminge rivs den medeltida kyrkan 1807 med undantag för tornet, till vilket ett nytt långhus med fullbrett kor adderas. Material från de medeltida murverken återanvändes och kompletterades med gråsten som socknens bönder samlade ihop utan ersättning, vilket en minnestavla i långhuset ännu vittnar om.

Åren 1840–1910 var den mest intensiva kyrkobyggnadsperioden i Skåne sedan 1100-talet och initialt var den vitputsade nyklassicistiska salkyrkan som hade etablerats på 1700-talet det vanligaste stilvalet. Från 1860-talet och framåt växte en vurm för den medeltida byggnadskonsten fram och nygotiska kyrkor med murverk av maskinslaget tegel och formgjutna dekorativa element i betong blev under seklets sista decennier den helt förhärskande stilen. Mot slutet av perioden börjar de strikta nygotiska idealen luckras upp och stilriktningar som nyromanik, jugend och nationalromantik blir vanliga inslag i kyrkoarkitekturen.

Klart dominerande i Slimminge kyrkas nuvarande gestaltning är ombyggnationen 1904–06. Här vi ser ett tydligt och arkitekturhistoriskt intressant exempel på denna typ av stilblandning i en nyklassicistisk vitputsad salkyrka med medeltidsinspirerade dekorativa element i tidstypiskt rött tegel med stickbågen som genomgående tema. Särskilt karaktäristiskt är tornfasadernas nischer över flera våningsplan med vertikala band av rött tegel. Det branta och valmade torntaket med sin smärta takryttare har nationalromantiska drag, samtidigt som takutformningen är en upprepning av det medeltida tornets tak vid tiden för rivningen. Som arkitekt för arbetena anges vanligen Folke Zettervall, mest känd för att ha varit chefsarkitekt vid Statens Järnvägars arkitektkontor men också knuten till Överintendentsämbetet som ”arkitekt utom stat”. Malmöarkitekten Alfred Arwidius hade redan 1892 tagit fram ett förslag för Slimminge kyrkas restaurering, vars närmast barockliknande gestaltning hade refuserats av Överintendentsämbetet där den svenska nygotikens främste förespråkare och Folke Zettervalls far Helgo Zettervall var överintendent. Sannolikt

har Folke Zettervall korrigerat Arwidius ritningar, främst exteriört, medan interiörens utformning har stora likheter med Arwidius första ritningar. Arwidius var därtill ansvarig arkitekt på plats under restaureringen.

Interiört sätter salkyrkans rymliga och ljusa ideal störst prägel på kyrkorummet. Tunnvalvet i trä är ett typiskt nyklassicistiskt inslag som genom sin tryckta form ansluter till det stickbågiga tema som återfinns i fönster- och dörröppningar. Mittgångens viktoriaplattor är ett materialval som är signifikant för tiden kring sekelskiftet 1900. Den fasta inredningen i trä hade vid tillkomsten en tydlig jugendprägel, även om grundspråket var nyklassicistiskt. Byte av altarpuppasats vid domkyrkoarkitekt Eiler Græbes restaurering 1953–54 och ändrad färgsättning i början av 1960-talet, förändringar som utgör den tredje framträdande årsringen i kyrkans interiör, har emellertid gjort att den enhetliga och tämligen ovanliga gestaltningen i ekådrad jugend till stor del gått förlorad. Græbes omgestaltning av koret ledde även till exteriöra ändringar i och med igensättandet av de tre fönstren i öster. Trots förändringarna är den fasta inredningen från 1906, inklusive den senare tillverkade orgelfasaden och den på vinden bevarade altarpuppasatsen, av betydande värde för upplevelsen av kyrkan då den är samtida med dess interiöra och exteriöra gestaltning.

I den medeltida dopfunten har socknens invånare invigts i den kristna gemenskapen i århundraden och den har på så vis ett särskilt kontinuitetsvärde för församlingen. Detsamma gäller för äldre föremål som predikstol, lillklocka, kyrkokassa, fattigstock och Slimminge byahorn. Dopfunten och predikstolen med sin rikt skurna dekor har även höga konsthistoriska och hantverksmässiga värden, medan fattigstocken, kyrkokassan och byahornet berättar om äldre sociala mönster. Den framstående konstnären Gunnar Torhamns altar- och dopaltarmålningar är de mest framträdande inslagen av kyrkans modernistiska årsring från mitten av 1900-talet. Målningarna, i för konstnären karaktäristiskt formspråk och kolorit, har konsthistoriska och konstnärliga värden.

Slimminge gamla kyrkogård närmast kyrkan har medeltida anor och har idag en ålderdomlig prägel med äldre högresta gravstenar placerade direkt i gräset söder om kyrkan. I den terrasserade slänten väster om kyrkan återfinns representanter för sentida gravskick i form av urn- och askgravplatser. Den nya kyrkogården öster om bygatan har utvidgats vid ett flertal tillfällen sedan 1860-talet och karaktäriseras av grusade gravplaster i ett strikt rutnätsmönster ordnade kring två huvudaxlar i väst-östlig riktning. I den senaste utvidgningen längst i öster syns kyrkogårdsideal från 1900-talets senare hälft, med låga gravvårdar ställda i gräset mot rygghäckar. Här återfinns även en minneslund. Merparten av de äldre gravvårdarna på såväl gamla som nya kyrkogården har arkitekturhistoriska värden och är väsentliga för kyrkoanläggningens karaktär. På gravvårdarna förekommer yrkestitlar i stor utsträckning, vilka har ett socialhistoriskt värde då de speglar bygdens historia och utveckling.

Att tänka på vid förvaltningen av kyrkoanläggningen

- Slimminge kyrka är i sitt nuvarande utförande ett välbevarat och säreget exempel på eklektisk kyrkoarkitektur under tidigt 1900-tal. Folke Zettervalls och Alfred Arwidius gestaltning bör vara vägledande vid alla eventuella förändringar i kyrkans exteriör, interiör eller fasta inredning. Även små ingrepp kan påverka helhetsbilden.
- Kyrkans ursprungliga fasta inredning i trä är av största vikt för upplevelsen av kyrkorummet. För att undvika skador bör ett jämnt inomhusklimat eftersträvas.
- Kyrkogården bör förvaltas med fokus på att bevara dess nuvarande karaktärer.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen.

Kyrkan och kyrkogården ligger inom registrerat fornlämningsområde Slimminge 19:1 som avser bytomten enligt storskifteskartan 1784–86 och skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Slimminge kyrka, Villie församling, Underhållsplan (2005-06-15), Ponnert Arkitekter AB, Degeberga/Lund.

Slimminge kyrkogård, Vård- och underhållsplan (2017-06-22), Barup & Edström Arkitektkontor AB, Limhamn/Simrishamn.

Skurups kommun. Bygga, bo & miljö. Översiktsplan: <https://www.skurup.se/oversiktsplan>, hämtad 2019-09-17.

Länsstyrelsen Skåne. Samhällsplanering & kulturmiljö. Kulturmiljöprogram. Skurups kommun: <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besok-och-upptack/kulturmiljoprogram/oversiktliga-beskrivningar/oversiktliga-kommunbeskrivningar/skurup.html>, hämtad 2019-10-17.

Riksantikvarieämbetet. Fornsök: <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, hämtad 2019-10-23.

Platsbesök 2019-09-12.

Övriga uppgifter

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Henrik Nilsson, byggnadsantikvarie

Kvalitetsgranskning: Max Laserna, byggnadsantikvarie

Inventeringsdatum: 2019-09-12.

Fältinventering: Max Laserna och Henrik Nilsson

Foto (där inte annat anges): Max Laserna och Henrik Nilsson

Layout: Henrik Nilsson

Färdigställd: 2019-10-23.